

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНИХ КАРТИН У КОРЕКЦІЙНО-
РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
2 курсу, групи SoO1-M21z
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Джурик Владислава Михайлівна

Керівниця: **Чопік О.В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної
освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНИХ КАРТИН У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.....	6
1.1. Сприймання як психічний процес.....	6
1.2. Вплив порушення сприймання на пізнавальну діяльність дітей з порушеннями інтелекту.....	13
1.3. Специфіка сприймання сюжетних картин дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку.....	21
1.4. Особливості корекційно-розвиткової роботи з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями.....	33
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ СПРИЙМАННЯ СЮЖЕТНИХ КАРТИН УЧНЯМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	48
2.1. Аналіз програм з корекційно-розвиткової роботи для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.....	48
2.2. Методика дослідження сприймання сюжетних картин учнями з інтелектуальними порушеннями.....	54
2.3. Результати методики дослідження.....	60
РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЮЖЕТНИХ КАРТИН У КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	65
3.1. Методика корекції пізнавальної діяльності дітей з порушеннями інтелекту за допомогою сюжетних картин та аналіз результатів експериментальної роботи.....	65
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Розвиток сприймання є важливим для загального психічного розвитку дітей, оскільки є основою всіх психічних процесів. Сприймання матеріалу є першим етапом навчальної діяльності. Дослідження науковців свідчать про своєрідність розвитку та навчання дітей з інтелектуальними порушеннями через порушення сприймання, яке характеризується сповільненістю, нецілеспрямованістю, фрагментарністю, недостатньою усвідомленістю, пасивністю, неповноцінністю відтворення.

Одним з видів наочності, який широко використовується в спеціальних школах, є картини, зокрема сюжетні. Сприймання сюжетних картин сприяє розвитку орієнтації учнів з інтелектуальними порушеннями в реальних ситуаціях. У процесі придумування розповідей за сюжетними картинками у дітей розвивається мовлення, збагачуються їхні уявлення. Класифікація предметних малюнків за змістом, підведення їх під одну категорію розвиває їхні здібності до узагальнення. Проте через недорозвиток пізнавальної діяльності сприймання сюжетних картин в учнів з інтелектуальними порушеннями є недорозвиненим та має певні своєрідності. Тому використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку, спрямоване на розвиток сприймання, є дуже важливим, оскільки пронизує усі психічні процеси.

У загальній психології вивченню особливостей сприймання присвячено праці М.Й. Варій, С.Н. Грипич, Л.В. Долинської, О.П. Коханова, С.Д. Максименко, Н.В. Марчук, В.О. Мартиненко, З.В. Огороднійчук, Р.В. Павелків, О.В. Пасека, О.В. Скрипченко, О.А. Столярчук та інших. У спеціальній педагогіці і психології сприймання дітей з інтелектуальними порушеннями висвітлено у дослідженнях С.Д. Забрамної, А.Я. Малярчук, М.П. Матвєєвої, А.Г. Обухівської, В.М. Синьова, Н.М. Стадненко, О.П. Хохліної та інших. Вплив порушення сприймання на пізнавальну діяльність дітей з порушеннями інтелекту вивчали О. П. Коханова, С.Д.

Максименко, М.П. Матвєєва, А.Г. Обухівська, О. В. Пасєка, О.П. Сергєєнкова, В.М. Синьов, Н.М. Стадненко, О. А. Столярчук, О.П. Хохліна та інші.

Про важливості використання картинок в навчанні дітей з порушеннями інтелекту наголошували КЛ. Вересотська, Л.С.Виготський, О. П. Гаврилушкіна, Є.В. Груленко, І. Н. Лебедева, С.Є. Нікулін та інші.

Особливості корекційно-розвиткової роботи з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями розкрито в працях М.Г. Буйняк, О.В. Гаяш, С.П. Миронової, В. М.Синьова та інших.

Незважаючи на значні досягнення вчених, значення використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з учнями початкових класів з порушеннями інтелектуального розвитку розкрито не достатньо, що зумовило вибір теми дипломної роботи магістра «**Використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями**».

Мета – експериментально довести ефективність використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями.

2. Дослідити особливості сприймання сюжетних картин учнями з порушеннями інтелектуального розвитку.

3. Експериментально перевірити ефективність використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями.

Об'єкт дослідження – корекційно-розвиткова робота з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями.

Предмет дослідження – корекція пізнавальної діяльності дітей з порушеннями інтелекту за допомогою сюжетних картин

Методи дослідження:

теоретичні – вивчення та аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури;

емпіричні – методики В.М. Блейхера, І.С. Марченко, Ю.В. Рібцун, педагогічний експеримент;

статистичні - кількісний та якісний аналіз емпіричних даних та їх узагальнення.

Елементи наукової новизни одержаних результатів дослідження полягають у тому, що обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення одержаних результатів: результати дослідження можуть бути використані здобувачами вищої освіти під час проходження педагогічної практики, олігофренопедагогами, вчителями-логопедами, психологами у корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальних та інклюзивних закладів.

База дослідження: Кам'янець-Подільський навчально-реабілітаційний центр Хмельницької обласної ради, Кам'янець-Подільський ліцей №13, Кам'янець-Подільська спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів №1 з поглибленим вивченням німецької мови Хмельницької області.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Структура роботи. Дипломна робота магістра включає вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз літературних джерел свідчить, що сприймання дітей з інтелектуальними порушеннями характеризується сповільненістю, нецілеспрямованістю, фрагментарністю, недостатньою усвідомленістю, пасивністю, неповноцінністю відтворення. Особливості сприймання молодших школярів з порушеннями інтелектуального розвитку негативно впливають на розвиток всіх психічних процесів (мислення, мовлення, пам'яті, уяви, уваги тощо), що у результаті призводить до порушення цілісного бачення дитиною світу та себе в ньому, помилкових уявлень про дійсність.

У результаті проведення констатувального експерименту нами виявлено, що діти з порушеннями інтелекту мають труднощі у роботі з сюжетними картинками. Через недорозвиток всіх психічних процесів у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку страждає сприймання та осмислення сюжетних картин. Зокрема, це можна побачити у розповіді дитини. Діти з порушеннями інтелекту не можуть пов'язати об'єкти між собою, визначити зміст сюжету, вони мають низький обсяг сприймання, не можуть довго втримувати увагу на предметах, швидко переключаються на нові. Учні не встановлюють зв'язок між предметами, просто перераховують їх. Під час розповіді діти використовують прості, непоширені речення. Обсяг пам'яті та сприймання – малий, цілісність та структурність сприймання – порушені. Школярі недостатньо розуміють головне і другорядне, не розмежовують передній та задній плани, не усвідомлюють мету та мотиви персонажів тощо.

У процесі дослідження нами було з'ясовано, що сприймання сюжетних картин є складнішим для учнів з інтелектуальними порушеннями, ніж для однолітків з типовим розвитком.

Результати дослідження показали, що 66,6 % дітей з порушеннями інтелекту мають низький рівень сприймання та розуміння сюжетних картин, 33,4 % учнів мають середній рівень, що свідчить про недостатність самостійності роботи над картинами та їхнім сюжетом.

На основі результатів теоретичного аналізу літератури та констатувального експерименту, ми розробили програму корекції порушень пізнавальної діяльності дітей з порушеннями інтелекту за допомогою сюжетних картин. У програмі визначили мету, завдання, напрями роботи, зокрема, розвиток словесно-логічного мислення, довільної уваги, сприймання та інших психічних процесів на основі сюжетного малюнку, а також очікувані результати. Також зазначили рекомендації щодо роботи з дітьми над сюжетними картинками та вказали види допомоги, які слід надавати учням у процесі роботи. Описали способи зацікавлення дітей сюжетними картинками. Розробили методичні рекомендації для вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням щодо особливостей використання сюжетних картинок у роботі з дітьми з порушеннями інтелекту.

Апробація корекційної програми показала позитивний вплив використання сюжетних картин у корекційно-розвитковій роботі на розвиток пізнавальної діяльності школярів з порушеннями інтелекту. Зокрема, словниковий запас молодших школярів збагатився, ускладнилася конструкція речень, збільшився обсяг сприймання та покращилася концентрація уваги.

Дипломне дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Науковими перспективами дослідження проблеми є вивчення особливостей використання сюжетних картин у роботі з учнями середнього шкільного віку з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрос Є. Сприймання / за. Ред. В. І. Шинкарук та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
2. Баряєва Л. Б., Гаврилушкина О. П., Зарин А. П., Соколова Н.Д. Програма виховання і навчання дошкільників з інтелектуальною недостатністю. СПб. : Видавництво «Союз», 2007. 320 с.
3. Безрукова Е. З. К вопросу о понимании сюжетных картинок учащимися вспомогательной школы. М. : Просвещение, 1968. 150 с.
4. Беришвили Т.Г. Психологические вопросы понимания текста в начальных классах. Тбилиси. 1989. 304 с.
5. Блейхер В.М., Експериментально-психологічне дослідження психічно хворих. Ташкент : Медицина, 1970. 176 с.
6. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад дітей: У 2 ч. К. : Неопалима купина, 2006. Ч. 2. 288 с.
7. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: Навч. посіб. К. : Знання, 2008. 343 с.
8. Богуш А.М., Гавриш Н.В. Вчимося розповідати. Складання розповідей за серіями сюжетних картин на основі літературних творів: навчально-методичний посібник для роботи з дітьми старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. К. : МЦФЕР-Україна, 2016. 274 с.
9. Бондаренко А. О. Особливості навчання дітей дошкільного віку розповіді за серією сюжетних картинок. Педагогіка здоров'я : зб. наук. пр. ІХ Всеукр. наук.-практ. конф., Чернігів, 27–28 верес. 2019 р. / ДНУ «Ін-т модернізації змісту освіти» [та ін.]. Чернігів, 2019. С. 263–266.
10. Боряк О. В. Теорія і практика формування мовленнєвої діяльності розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку : дис. докт. пед. наук : 13.00.03. Київ, 2019. 568 с.
11. Бочелюк В.Й. Юридична психологія. навч. пос.: Центр учбової літератури. 2010. 336 с.

12. Брусенська І. М., Чеботарьова О. В. Корекційно-розвивальна програма: Азбука творчості/ укладач І.М. Брусенська. Київ, 2016. 37 с.
13. Варій М.Й. Психологія: навч. пос. 2-ге вид. К. : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
14. Василевська Л.Є., Гладченко І.В. Корекційно-розвивальна програма: Барабанотерапія / укладач І.В. Гладченко. Київ, 2016. 15 с.
15. Васянович Г.П. Основи психології : навчальний посібник. К. : Педагогічна думка , 2012. 114 с.
16. Варнавська І.В. Психологічні основи розвитку образного мовлення дітей дошкільного віку засобами виразності мови. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Видавництво ХДУ 2008. № 51. С. 55–59.
17. Вересотская К.И. Восприятие глубины (третьего измерения) на картинках учащимися вспомогательной школы. В сб.: Вопросы психологии глухонемых и умственно отсталых детей. М. : Учпедгиз, 1940.
18. Виготський Л.С. Избранные произведения. Т.5. М. : Педагогика. 1984.
19. Выготский Л.С. Собрание сочинений: в 6 Т. Проблемы развития психики / Под ред. А.М. Матюшкина. М. : Педагогика. 1983. Т. 3. 368 с.
20. Войтко В.В. Корекційно-розвиткова робота з учнями з порушеннями зору в умовах інклюзивної освіти : [навчально-методичний посібник] / за заг. ред. О.Е. Жосана. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 104 с.
21. Гаврилов О. В. Особливості розвитку психічних процесів (сприймання, відчуття, мислення, мовлення) дітей з помірною розумовою відсталістю. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. Вип. 19 (2). 2012. С.35-46. URL : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_19\(2\)__6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_19(2)__6).
22. Гаврилушкина О. П. Дитина відстає в розвитку: Сімейна школа. УМП. М. : Дрофа, 2010. 207 с.

23. Гаврилушкина О. П. Обучение конструированию в дошкольных учреждениях для умственно отсталых детей: Кн. для учителя. М. : Просвещение, 1991. 94 с.

24. Гаврилушкина О. П. Роль графічного знака корекції пізнавальної діяльності дошкільників, відстаючих у розвитку: Сучасні проблеми вивчення, навчання і виховання дітей с отклонениями у розвитку. Саранськ : МГПИ, 1998.

25. Гадалова І. М. Методика викладання музики у початкових класах: Навч. посібник для студентів музично-пед. спец. педвузів. Український педагогічний ун-т. К. : ІСДО, 1994. 272 с.

26. Гаяш О.В. Особливості планування і проведення корекційно-розвиткових занять в умовах інклюзивно-ресурсного центру. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: Вип. 17 / за ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В. 2021. С. 84-94.

27. Гладкая В.В. Методика проведения коррекционных занятий. Учебн. методич. пособие. Минск : Зорны Верасок, 2011. 112 с.

28. Глухов В.П. Основы коррекционной педагогики и специальной психологии : Учебно-методическое пособие для пед. и гуманитар. вузов. М. : МГТУ им. М. А. Шолохова, 2007. 312 с.

29. Груленко Є. В. Вимоги і методичні рекомендації щодо використання наочних методів навчання у корекційно-розвитковій роботі навчальних закладів для дітей з порушеннями інтелекту. «Проблеми та перспективи розвитку освіти». Херсон : Видавничий дім «Гельветика». 2015. С. 46–49.

30. Демченко І. Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. *Рідна школа*. 2002. №6. С. 62–64.

31. Діти з особливими потребами в початковій школі: поради батькам: Книга 3/ Л.С. Вавіна та ін.; за ред. В.І. Бондаря, В.В. Засенка. Київ : Наук. світ. 2006. 212 с.

32. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
33. Дуткевич Т. В. Загальна психологія. Теоретичний курс [Текст] : навч. посіб. для студентів галузі знань 0101 Педагогічна освіта. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ф-т корекц. та соц. педагогіки і психології, Каф. психології освіти. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. [вид.], 2015. 431 с.
34. Ельконін Д. Б. Розвиток мовлення в дошкільному віці. М. : Вид. АПНРСФСР, 1958. 384 с.
35. Єременко І.Г. Наукові основи корекційно-виховної роботи в допоміжній школі: методичний лист. К. : Рад. школа, 1970. 51 с.
36. Жук Т.Я. Корекційно-розвивальна програма: Розвиток психомоторики та сенсорних процесів у дітей з розумовою відсталістю / укладач С.В. Трикоз. Київ, 2016. 94 с.
37. Казанский Н.Г., Назарова Т.С. Дидактика (начальные классы). М. : Просвещение, 1978. 260 с.
38. Капустин А. И. Коррекционно-развивающие функции наглядности в обучении учащихся во вспомогательной школе. М. : Прометей, 1989. 210 с.
39. Кирилюк Л.А. Характеристика особенностей розвитку перцептивних дій у розумово відсталих дошкільників. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. Вип. 2. 2011. С. 66–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2011_2_10
40. Кирилюк Л.А. Характеристика розвитку сенсорно-перцептивної сфери у дошкільників з розумовою відсталістю. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. Вип. 21(2). 2012. С. 112–117. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_21\(2\)__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_21(2)__17).
41. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Спеціальна психологія : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.

42. Ковтун А.В., Кунникова О.О., Стригунова А.І. Корекційно-розвивальна програма: Острівець здоров'я / укладач І.В. Бобренко. Миколаїв, 2016. 188 с.
43. Колупаєва А.А., Савчук Л.О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: науково-методичний посібник. К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
44. Коменський Я. Велика дидактика. Т.1. М. : Педагогіка. 1982. 168 с.
45. Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. / Л. Масол. Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України. 2004. №10. С. 9-32.
46. Лебедева І. Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят із інтелектуальною недостатністю на моделі навчання по картині: автореферат дис. СПб, 2004. 240 с.
47. Левченко Л. Й. Корекційно-розвивальна програма: У світі ритмів / укладач І.В. Гладченко. Київ, 2016. 32 с.
48. Майборода І. О. Особливості сприйняття молодшими школярами творів мистецтва. Педагогіка, соціальна робота: науковий вісник, 2012. С. 129–132.
49. Максименко С.Д. Загальна психологія: навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
50. Максименко С. Д., Соловієнко В. О. Загальна психологія: Навч. посібник. К. : МАУП, 2000. 256 с.
51. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: Дидактичний матеріал. К. : Літера ЛТД, 2003. 104 с.
52. Мартиненко В.О. Труднощі сприймання художніх творів молодшими школярами. *Укр. мова і л-ра в шк.* 2012. № 6. С. 16–20.
53. Марченко І. С. Спеціальна методика розвитку мовлення: навч. посіб. для вищ. навч. закл. 3-тє вид., перероб. та допов. Київ : Слово, 2015. 307 с.

54. Медведева Н.В. Сприймання молодшими школярами художніх інформаційних структур. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К. : Видавництво «Фенікс», 2013. С. 254–259.

55. Миронова С.П., Буйняк М.Г., Гаяш О.В. Методика проведення корекційно-розвиткових занять з дітьми з порушеннями пізнавальної діяльності : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 172 с.

56. Миронова С.П. Корекційна педагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.

57. Миронова С.П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. 260 с.

58. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

59. Нікулін С.Є Роль сюжетних картинок у засвоєнні змісту літературних текстів учнями молодших класів спеціальних шкіл для розумово відсталих дітей. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp11/1/nikulin.pdf

60. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. Київ, 2018. 252 с.

61. Організація корекційно-розвиткової роботи в умовах інклюзивно-ресурсного центру : методичні рекомендації / Т.В. Жук та ін.; за ред. А.Г. Обухівської, Т.Д. Ілляшенко. Київ : Ніка-Центр, 2021. 94 с.

62. Оскірко С. Г. Роль вербалізації в процесі сприймання картин дітьми молодшого шкільного віку. Психологічні науки: збірник наукових праць. Київ, 2005. 200 с.

63. Павелків Р. В. Загальна психологія: підручник/ за ред.: Р.В. Павелків, С.Н. Грипич, Л.М. Буравкова, Н.В. Марчук. Рівне : РДГУ, 2010. 110 с.
64. Павелків Р.В., Цигипало П.О. Дитяча психологія: навч. посібник. К. : Академвидав, 2008. 431 с.
65. Папета О.В., Демянович М.З., Компанієнко О.М. Корекційно-розвивальна програма: Театральна логоритміка/ укладач І.В. Гладченко. Київ, 2016. 19 с.
66. Пахомова Н.Г., Кононова М.М. Спеціальна психологія : навч. посіб. для студентів спец. 6.010105. Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка. Полтава : АСМІ. 2015. 359 с.
67. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. Практикум із загальної психології / за ред. Т.І. Пашукової. К. : Т-во «Знання», КОО. 2000. 204 с.
68. Психологія розумово відсталих дітей: Навч.-методич. посібник для студ. вищих навч. закладів / за ред. І. Ю. Ужченко. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013.
69. Рібцун Ю. В. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики та активізації пізнавального розвитку молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення: навч.-метод. посіб. К. : Ін-т спец. педагогіки та психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України, 2021. 40 с.
70. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: навч.-методич. посібник. 2-е вид., доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2001. 216 с.
71. Савченко О. Я. Методика роботи з ілюстративним матеріалом на уроках літературного читання. Житомир: журнал Початкова школа. 2016. № 12. С. 4–10.
72. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч. посібник. К. : Академвидав, 2005. С. 7–30.
73. Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Загальна психологія. Навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 296 с.

74. Синьов В.М., Матвєєва М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталості дитини: підручник. К. : Знання. 2008. 359 с.
75. Синьова Є.П. Тифлопсихологія : навчальний посібник. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2004. 218 с.
76. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. К. : Просвіта. 2001. 416 с.
77. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. Загальна психологія. К. : Либідь. 2005. 464 с.
78. Соловьев И.М. Особенности познавательной деятельности учащихся вспомогательной школы. М. : АПН РСФСР, 1953. 186 с.
79. Сольська У.П. Програма індивідуальних корекційно-розвивальних занять для роботи з дітьми з легкою розумовою відсталістю (9–10 років)/ Департамент освіти і науки, молоді та спорту. Чернівецької обласної державної адміністрації Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. Науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи. Чернівці, 2012. 122 с.
80. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Лубовский В.И. и др; под ред. В.И.Лубовского. М. : Издательский центр «Академия», 2005. 464 с.
81. Стадненко Н.М. Використання сюжетних картин в допоміжних школах. К. : Радянська школа. 1962. 76 с.
82. Стадненко Н.М., Матвєєва М.П., Обухівська А.Г. Нариси з олігофренопсихології. За загальною редакцією Н.М.Стадненко. Кам'янець-Подільський; Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 200 с.
83. Тихеева Е. І. Развитие мовлення дітей: Посібник для вихователів дитячого садка/ під ред. Ф. А. Сохіна. М. : Просвітництво, 1981.
84. Трофімов Ю.Л., Рибалка В.В., Гончарук П.А. Психологія. К. : Либідь, 2003. 216 с.

85. Чорна О. М. Психологічні засади розвитку фантазії у молодших школярів : дис. канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 371 с.
86. Шеклунова Н.О. Корекційно-розвивальна програма з психосоціального розвитку засобами музики: Музичні краплинки / укладач А.В. Міненко. Київ, 2016. 27 с.
87. Якобсон П.М. Эмоциональная жизнь школьников. М. : Просвещение, 1966. 290 с.
88. Ярмаченка М.Д. Педагогіка. К. : Вища школа, 1986. 543 с.
89. Ярмола Н.А. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Соціально-побутове орієнтування» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з інтелектуальними порушеннями. Київ, 2018. 18 с.